

Valmis väärt raamat vabaduse hinnast

Esindusliku ajalooalbumi "Vabadussõja mälestusmärgid" koostaja Mati Strauss on rahul, et raamatuga tutvunud Riigikantselei tellis kohe järgmisel päeval juurde veel 24 eksemplari.

Inna Grünfeldt

"Peaministri kingikotti," täpsustas Strauss. "Presidendi kantseleist pole veel vastust tulnud."

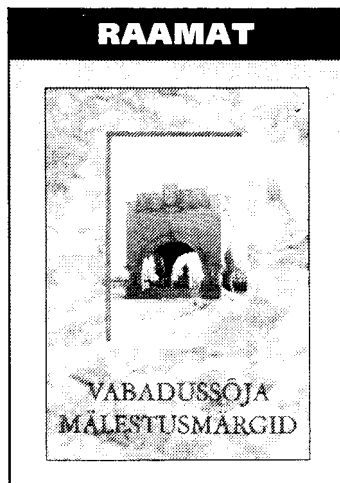
Eesti vabaduse eest langedutele pühendatud raamat koondatab rohkem kui 300 leheküljel 200 mälestusmärki ja neli väikevormi. "Sinna kuuluvad sambad, mälestuskivid ja sellised erilised asjad nagu Vigalas kiriku torn ja Märjamaal kirikuvärv," selgitas raamatu koostaja Mati Strauss.

Teoksil on ka teine osa, kuhu tulevad mälestustahvlid, mälestusmärgid Lätis ja Soomes, võidutule altarid ning ka teostamata projektid, kui mahub. Raamatu kaasautorid on Ain Krillo, Jaak Pihlak ja Rene Viljat.

Juubelimündid varjasid tõde

Vabadussõja mälestussammaste juurde jõudis inseneriharidusega ja aastaid Eesti Energias töötanud Mati Strauss 20 aastat tagasi. "Kui lõpetasin 1982. aastal õhtuses osakonnas TPI, jäid äkki õhtud vabaks," rääkis Strauss. "Juhuslikult sattus kätte Tiina Nurga raamat "Amandus Adamson" - ja muutis oluliselt mu elu: tekitas huvi monumentaalskulptuuri vastu. Jäin Adamsoni küttesse."

Straussi intrigeeris ka tööde nimekirja raamatu lõpus, kus

monumendid olid järjest kirjas kui hävinud. "Varsti oli selge, et need on Vabadussõja mälestusmärgid," tähendas ta.

Kollektsionääriverd Mati Strauss leidis isa pildikogust kohe pooled Adamsoni loodud sammaste pildid. "Teiste autoritega oli raskem, neid oli vähe ja fotod inseneripalga jaoks kallid," märkis Strauss.

Kollektsionääride klubis oli Mati Strauss kirjas kui Nõukogude juubelimüntide korjaja. Kuigi tegelik teema – Vabadussõja sambad – oli tollal enam kui keelatud, ütles Strauss, et tal õnnestus pääseda pahandusteta. "Üks mees üritas küll provotseerida, aga mind hoiatati tema eest," meenutas ta. Kollektsionääride ettevaatlikus seltskonnas sai aga vajalike inimestega jutule alles siis, kui keegi soovitas.

"Olin kaval, pildistasin ka Nõukogude sambaid, et jätta muljet üleüldisest sammaste huvist. Õnneks sai see aeg mööda," rääkis Strauss.

1991. aastal valmis arvutis Vabadussõjas langenud virulaste nimekirja. Koostöös kunstnik Olev Soansiga valmis 16-leheküljeline brošüür Vabadussõja sammaste kohta, mis sai aluseks Soansi kultuurilooliste kaartide sarja kuuluvale Vabadussõja kaardile. Trükkist ilmus ka Vabadusristi kavaleride register.

Soomlane pani raamatule öla alla

"Tellimus raamatu "Vabadussõja mälestusmärgid" koostamiseks tuli Eesti Entsüklopeediakirjastuselt eelmise aasta vabariigi aastapäeval," rääkis Mati Strauss. "1988. aastal olin ühe ülevaate Vabadussõja mälestusmärkidest juba teinud. Selle tellis tollal kultuurimälestiste kaitse inspeksioonist töötanud Mart Laar."

Lubatud leping tellijaga sai küll sõlmitud, kuid jäi kirjastuse poolt täitmata. "Peatoimetaja lahkumise järel öeldi, et see neile ei sobi. Kuna kirjastusega kempelmine tulemusi ei andnud, nägi teos trükivalgust soomlasest estofiili Pertti Hujala toetusel, kes andis laenu aasta lõpuni," rääkis Strauss. Rahataotlus on esitatud ka Kultuurkapitalile.

Läinud nädalal trükkist tulnud monumentaalse entsüklopeedilise teose "Vabadussõja mälestusmärgid" neli eksemplari tõi Mati Strauss ka lapse- ja koolipõlvlinna Rakvere raamatukauplusse.

"Tänapäeval peab olema korraga nii ajaloolane kui ka harrusk," sõnas Strauss ja lubas, et üritab leida Rakveres koha, kus võiks raamatut osta 300-kroonise alghinnaga.

Rakvere Gümnaasiumi lõpetanud Mati Strauss koostas väärt raamatu vabadussõja monumentidest Eestis, pildil istub ta kunagise kodulinna taastatud mälestusmärgi juures.

Tairo Lutter